

Jana HUBKOVÁ: *Letáky o Fridrichovi Falckém jako pramen k vývoji a vnímání české otázky v letech 1619-1632. Svazky I-IV. 641 s. + 245 obr. příloh*

(Disertace zpracovaná pod vedením prof. Lenky Bobkové v Ústavu českých dějin FF UK, Praha 2006)

Oponentský posudek

Za odstrašujícím rozsahem čtyřsvazkové disertace Jany Hubkové se skrývá práce velmi pečlivě strukturovaná a navíc čtivá, věnovaná tématu donedávna opomíjenému, dnes však hojně publikovanému a diskutovanému v prostoru mezi Českem, Německem, Nizozemím a Velkou Británií. V každé z těchto zemí zanechal kurfiřt a český zimní král Fridrich Falcký určitou stopu, ale historikové raději obraceli pozornost k jeho duchaplné ženě Alžbětě Stuartovně než k samotnému králi, s jehož charakteristikou – pokud se nespokojili s povrchním pohledem na „české dobrodružství“ – si leckdy příliš nevěděli rady. V poslední době vyšlo několik pokusů o souhrnný pohled na Fridricha Falckého, založených buď na literatuře, nebo na jistém výseku z početných, ale velice rozptýlených pramenů. Právem se však k soustavnému zvládnutí pramenů, nezbytných pro ucelené osvětlení této problematiky, soustředili dva historikové z mladší generace. Zatímco Jaroslav Miller využil svého inspirativního studijního pobytu v Oxfordu k evidenci a zpracování tištěných pramenů uložených v britských knihovnách, Jana Hubková se ve své disertační práci soustředila – s oporou ve středoevropských knihovnách – na podchycení a vyhodnocení jednoho typu pramenů, a to letáků, které právě na počátku 17. století a speciálně v případě Fridricha Falckého sehrávají mimořádně významnou úlohu.

Autorka přistoupila ke zpracování tématu své disertace s neobyčejnou pílí a důkladností. Zvládla rozsáhlý soubor české a evropské literatury, pojednávající jednak o době a osobnosti Fridricha V. Falckého, jednak o letáku jakožto specifickém informačním médiu. Provedla rozsáhlou heuristiku v českých a německých knihovnách, z níž vzešel soupis 310 letáků s danou tematikou (doplňný ještě souborem komparabilních pramenů), jež se staly hlavním předmětem jejího zkoumání.

Potřeba mezioborového přístupu ke studiu pramene k dějinám (ovlivňování) veřejného mínění kladla značné nároky na metodické zvládnutí problematiky. Autorka se seznámila s přístupy různých oborů – kromě okruhu historických a filologických disciplín také dějin žurnalistiky, teorie komunikace, sociologie literatury, psychologie čtení atd. K těmto poznatkům v mezích možností přihlédla ve svém výkladu, jehož síla spočívá v rozsáhlé

pramenné dokumentaci, jejím pečlivém rozboru a komentování, stejně jako ve shromáždění mnoha nových poznatků, které podstatně obohacují českou historiografii a bádání o letácích z doby českého povstání.

Při důkladné interpretaci letáků jakožto komunikačních médií se J. Hubkové podařilo výborně vystihnout propojení textové, obrazové a případně i hudební roviny sdělení, jež měly zapůsobit na čtenáře či posluchače. Věnovala zaslouženou pozornost emblematické a analogickému myšlení, které se odráželo v letácích, stejně jako v obecném intelektuálním prostředí počínajícího novověku (přitom obratně využila i pramenů sice odlehlých, ale v této souvislosti specificky vypovídajících /např. Komenského *Labyrint světa*/). Při sledování motivů a forem, jež vedly ke konstrukci kladného či naopak záporného obrazu Fridricha Falckého, doložila používání týchž či podobných metod přesvědčování čtenáře jak z profalcké, tak i z protifalcké strany. Při této interpretaci J. Hubková prokázala, že metodické postupy z oblasti studia komunikace nejen zaregistrovala, ale také jich tvůrčím způsobem využila při výzkumu specifického souboru letáků jakožto pramenů k českým a evropským dějinám první třetiny 17. století.

Výsledkem několikaletého soustavného výzkumu je analýza jednotlivých letáků a zároveň interpretace celého rozsáhlého pramenného souboru. Výklad jednotlivin podala autorka v chronologickém sledu událostí života Fridricha Falckého, českého povstání resp. česko-falcké unie, Fridrichových neúspěšných aktivit v Říši a posléze ve vyhnanství, a konečně též se zřetelem k postoji českých vyhnanců a falckých stoupenců vůči dynastii falckých Wittelsbachů po Fridrichově smrti. I když některé z letáků již byly v minulých desetiletích historiograficky využity a interpretovány (zakladatelské zásluhy si tu získala Mirjam Bohatcová), v této podobě, rozsahu a hloubce je disertace J. Hubkové ojedinělá. Její poznatky jsou významné jak z hlediska interpretace některých událostí (pozoruhodné zpracování ohlasu holdovací cesty Fridricha Falckého do vedlejších zemí České koruny), tak se zřetelem k prostředí, v němž letáky po ideové i typografické stránce vznikaly (intelektuální a politické prostředí pražské univerzity; podnikatelsky činná městská centra knihtisku). Zvláště je třeba zdůraznit, že autorka dokázala svůj výklad zasadit do souvislostí dějin politiky, idejí, knihtisku, ale také do kontextu dějin českých, říšských i falcko-dynastických. Tyto výsledky jsou znamenitě podloženy bibliografickou a ikonografickou dokumentací, která je současně zpracována v analyticky pojatých tabulkách, vystihujících chronologické, geografické, autorské a typografické aspekty zkoumané tematiky. Důležité poznatky (zčásti shromážděné na základě německé literatury a edicí) přinesla J. Hubková rovněž k obecným otázkám po způsobu šíření a ceně letáků – a také novinového zpravodajství – na počátku

novověku. Ve svém celku se disertace Jany Hubkové stává důstojným protějškem výzkumů Jaroslava Millera, založených na britských fondech, a svědčí o neobyčejně prohloubeném studiu pramenů k dějinám komunikace v první polovině 17. století.

Disertace se vyznačuje úsilím o jasné terminologické vymezení pojmů, které byly v historiografii minulých desetiletí, ba staletí, používány velmi volně a nedůsledně. Za tímto účelem podnikla autorka detailní analýzu historiografických a lexikografických pramenů, a nastínila genezi a obsah pojmů *leták/Flugblatt-Flugschrift etc.* v dosavadní literatuře. Snad až příliš rozsáhlé shrnování převzatých tezí z obecné literatury, týkající se teorie komunikace, má svůj smysl, neboť na okraji hlavního autorčina tématu přináší užitečné informace do českého bádání o raně novověkých pramenech. Také v tomto ohledu disertace J. Hubkové ku prospěchu věci přesahuje své tematické vymezení.

Pokud bych měl vyslovit dílčí výhrady k této disertaci, týkaly by se především některých formálních stránek zpracování.

(1) *Přesycení výkladu faktografií*, někdy nesouvisející nebo jen vzdáleně související s tématem disertace – názorným příkladem je kapitola A.II.1, kde by snad bylo vhodnější shrnovat podstatné rysy vývoje, přeznamenávající vývoj letáku na počátku 17. století, nikoli se zabývat odlehlými detaily z dějin letákové tvorby v 16. století. V záplavě detailů zůstávají pak neosvětleny skutečně klíčové problémy, kupříkladu zavádění a prosazování cenzury. Výklad o ní na s. 31-32 je povrchní, žel bez odkazu na směrodatnou literaturu a bez patřičného vysvětlení, jak byla cenzura (předběžná/schvalovací, či následná/represivní) skutečně prováděna; přitom jde o klíč k osvětlení interakce mezi zadavateli/šířiteli letáků, jejich příjemci a orgány politické moci. Zde bych pokládal za žádoucí autorčin výklad prohloubit.

(2) *Mnohomluvnost* se někde – zejména v úvodních partiích – projevuje na úkor přesnosti vyjadřování. Autorka uvádí zbytečné údaje, nesouvisející s tématem, a dostává se do formulačních obtíží, které se snaží překlenout neprůkaznou frazeologií, např. v souvislosti se zásahy proti Lutherovým spisům v počátečním období jeho působení: „Vážnost situace si *uvědomoval* i český panovník, který 25. 7. 1522 nařídil *nepříteliš bdělému* [kurzivu vložil J.P.] olomouckému biskupovi Stanislavu Thurzovi...“ (s. 34). Jde o zcela zbytečné zatěžování textu o letácích ze 17. století detaily o dění z doby o sto let starší, ale hlavně tu vyvstávají nezodpovězené otázky: což tu opravdu byl jednajícím panovníkem šestnáctiletý Ludvík Jagellonský, a což za jednaním humanisty Stanislava I. Thurza byla jen nedostatečná bdělost? Není jistě úkolem autorky, aby tyto odlehlé záležitosti osvětlovala v jinak orientované disertaci; pouze chci na tomto příkladu – za všechny ostatní – ukázat, že by se neměla zaplétat

do zbytečných digresí, které jejímu výkladu nijak neprospívají. (Podobně i následující odstavec o novokřtěncích /s. 34-35/ je v podstatě zbytečný, navíc nevychází ze znalosti rozsáhlé literatury o moravských huteritech, atd.).

(3) *Datační nejasnosti, resp. nepřesnosti*, vyplývající nejspíše z neověřeného přejímání údajů z druhé ruky: „smlouvy mezi Jagellonci a Habsburky, uzavřené 22. 7. 1516 ve Vídni“ (s. 33) – nejde spíše o vídeňské smlouvy z července 1515? Denní datum je v tomto případě nedůležité, ale vročení již dává celému sdělení o dobové publikaci podstatný smysl. – Podobně je zarážející formulace o Klugově letáku, „jenž obsahuje ... edici dvou dokumentů - papežské buly z 10. ledna 1466 s rozsudkem nad Jiřím z Poděbrad a *poměrně nedávného* ponižujícího rozsudku Karla V. nad vzbouřenými obyvateli města Gentu“ (s. 38). Je opravdu autorčiným záměrem u jednoho z pramenů datovat přesně na den, u druhého naprosto neurčitě odkázat na dobu nedávnou, když tento „v Praze velmi rozšířený leták o potrestání města Gentu roku 1542“ (J. Janáček, *České dějiny I/1*, Praha 1968, s. 185) přesně zaznamenává i nejrozšířenější příručka věnovaná prvnímu dvacetiletí předbělohorské doby? – S nezvyklým způsobem datace se setkáme u citovaného „nejstaršího dochovaného německého písničkářského obrazu“, jehož „stáří se odhaduje na 390 let“ (s. 44); autorka přejímá tento údaj ze Schejbalovy publikace vydané roku 1990, bylo by tedy možno soudit, že pramen vznikl kolem roku 1600; pokud však J. Hubková stáří počítá od doby dokončení své disertace, pak by šlo o rok 1616. Nebylo by tedy vhodnější a historikovu řemeslu přiměřenější, kdyby autorka použila nikoli relativního datování, nýbrž jednoznačné datační formulace?

(4) *Dilčí nepřesnosti*. Uvádím jen namátkou z první části disertace: zkomolení jména: Tilly, nikoli Tylli (s. 56); „habilitace“ (s. 23), správně habilitační spis; při výkladu teoretických otázek je zvláště důležité dbát o naprosto precizní vyjádření (bez zbytečně komplikovaných obrátů) a vyvarovat se gramatických chyb, které mohou zpochybnit správnost autorčina výkladu (např. na s. 19: „jazyk, ..., *jenž* [asi má být *ježž*] používá komunikátor, je možno ... interpretovat identicky“ – analogické chyby se v dalším textu opakují); pouze okrajově upozorňuji na nedůslednost v interpunkci, jež by měla být v tištěné verzi disertace odstraněna, stejně jako na nesprávné vazby typu „903 tisků...“ (s. 27).

Závěrem: Disertace Jany Hubkové je výsledkem mimořádné péle a znalosti pramenů, jež záslužně zpřístupňuje způsobem do jisté míry nahrazujícím kritickou edici. Odráží četbu a promýšlení rozsáhlé evropské literatury a schopnost aplikovat použitelné metodické postupy na zvolenou bohemikální látku. Disertace přináší, analyticky zpracovává a sumarizuje neobyčejné množství nových poznatků, které se stanou podnětem pro další bádání jak ve věcném, tak i v metodickém smyslu, a obohatí český výzkum raně novověkých dějin.

Nepochybuji o tom, že si tato disertace zaslouží vydání v knižní podobě, v níž bude možno text oprostit od podružných detailů a zbavit jej drobných nedostatků. Tím se ještě zvýrazní vynikající kvality této práce, která nejen splňuje, ale i značně přesahuje nároky kladené na doktorské disertace v oboru historických věd. **Ve smyslu platných norem velmi rád doporučuji disertaci Jany Hubkové jakožto plnohodnotný podklad k obhajobě a k následnému udělení vědecké hodnosti Ph.D.**

Praha 13. května 2006

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.
Akademie věd České republiky